

A POSZT jövője

Mi a teendő a Pécsi Országos Színházi Találkozóval? Mit gondol erről a színházi szakma? Van közös nevező? Kísérletet teszünk arra, hogy megszólítsuk a színházi szakma és a kultúraszervezés képviselőit, határon innen és túl, kőszínházban és független színházakban, alkotókat, művészeti vezetőket, kritikusokat, hogy megtudjuk, mit gondolnak és javasolnak. Az ankét szerkesztői Herczog Noémi és Tompa Andrea.

1. Egyetért-e a változtatás szükségességével? Ha igen, miért? Ha nem, miért? Hogyan lehetne a jelenlegi helyzeten változtatni, amennyiben szükségesnek látja?
2. Reform legyen vagy új fesztivál?
3. Milyen alapelvekben látja egy országos színházi fesztivál helyes működésének garanciáját?
4. Ki jelölje a válogatókat, hány válogató legyen? Legyenek-e kvóták? (Hány budapesti, vidéki, határon túli, független, nagyszínpadi, stúdió-előadás kapjon meghívást?)
5. Mitől lenne igazán jó és reprezentatív a POSZT, amennyiben most nem tartja annak?

Forgách András

Ugyan megszámoztam önhatalmúlag a kérdéseket, de nem biztos, hogy sorrendben fogok válaszolni, és az sem biztos, hogy minden kérdésre tudok válaszolni. A számokat esetleg majd betoldom a szövegbe, oda, ahol az adott kérdésre válaszfélék fogalmazódnak meg. Ha nem toldom be, képzeljék oda.

Jó lenne, ha a POSZT változna, de nem látok rá esélyt, hogy jó irányban változzon.

Igazság szerint nekem már a kezdetek óta voltak gondjaim a POSZT-tal. És ez csak részben függ össze azzal a személyes kényelmetlenségérzettel (tudom, ez tőlem paradoxnak hat), ami fesztiválokon mindig elfog. Tipikusan magányos műélvező vagyok. Tömegiszonyom ugyan nincs, mert előfordul, hogy élvezem a lubickolást, vízben és tömegben egyaránt, és vannak olyan közös ügyek, amelyek mellett fontosnak tartom a kiállást, aláírok petíciókat, és megjelenek demonstrációkon, mégis, alapvetően magányos műélvező vagyok, visszahúzódó alkat. De most tekintsünk el ettől.

Egy anekdota: Prágában, amikor a Quadriennále kurátora voltam, együtt söröztem az akkori államtitkárral, Schneider Mártával. Az államtitkár asszony megkérdezte véleményemet a POSZT-ról, és én nagyon kritikusan nyilatkoztam. Holott hol volt még akkor a Teátrumi Társaság? Ez utóbbi egy pokolian rossz törvénynek köszönheti kivirágzását. A törvény szerint a színházba

soha vagy ritkán betévedő önkormányzati hivatalnokok jobban tudják, ki alkalmas színházigazgatónak, mint a szakma. Látjuk az eredményét. A magyarországi színházi színvonal egyenesen csökken. Hál' isten nem mindenütt, de nagy átlagban igen. Engem jelen állapot határozottan emlékeztet a Kádár-kor színházára. Ez van. A sörözőbeli kinyilatkoztatás közben kijelentettem (őszintén és szívemből), hogy nagyon kedvelem Jordán Tamást, de szerintem nem alkalmas erre a feladatra. Az államtitkár asszony nagy szemeket meresztett. Ebbéli véleményemet sohasem tettem publikussá, mert még mindig örültem annak, kiscserkészi lelkeimmel, hogy a POSZT létezik, és alkalmatlannak tartottam (és tartom) magam arra, hogy bármilyen reformot bármilyen szervezeten átverjek, bárkikből kikényszerítsek.

A lényegre térek: miután az első POSZT válogatója voltam, ami 2001-ben sokak szerint az eddig legsikeresebb (és legfelhőtlenebb) POSZT volt – ez nem föltétlenül az én érdemem, bár nyilván hozzájárultam színes és sokrétű válogatással, amelyben főiskolás vizsgaelőadás, alternatív színház és opera is szerepelt, de ettől függetlenül a még szűzies eseményeknek kijáró hamvas báj és hangulat lengte át (kaptam kritikát, keményet is, áttételet is, mindenki nem volt a válogatásomtól boldog) –, tehát 2001 után minden évben visszahívtak a POSZT-ra vendégnek a szervezők (ez jólesett): szállodában laktam, úriasan éltem, pazar reggeliket ettem, azt néztem meg, amit akartam, azzal csevegtem, akivel akartam, és mégsem éreztem jól magam. Nekem az a nyugdíjasklub-hangulat, ami a Király utcát jellemezte (hogy távirati stílusban fogalmazzak), egyáltalán nem tetszett. Színművészek (általában kifejezetten kedvelt színművészek) kutyáikkal, nejeikkel, haverjaikkal üldögélnek a teraszon, napoznak, anekdotáznak, makarónit esznek – ez a SZOT-üdülő-hangulat engem nem emlékeztetett arra, ahogyan én egy színházi fesztivált képelek. Az off-on talán kompenzálhattam volna szellemi kalandra vágó lelkemet, de az off lényegében csupán fityeg ezen az eseményen, akárcsak a Nyílt Fórum és a többi rendezvények is, az egész sohasem állt össze, legfeljebb egy tekintetben: hogy mindegyik Pécsen volt, és egy időben.

Igaz, hogy pechemre a nyolcvanas években megismerhettem a nyugat-berlini Theatertreffent, több ízben is végigültem mind a tíz előadást, részt vettem egy csomó úgynevezett mellék-eseményen, olvastam a kritikákat, és képet alkottam magamnak arról, milyen egy igazi fesztivál, ha nem csupán szakmai összeroffenes, vidám szalonnasütés, hanem valódi szellemi esemény, netán szellemi kaland egy ország, egy nagyváros vagy egy kultúra életében. Hasonló zsigeri izgalmat Edinburgh-ban éreztem csupán, ahol kétszer is jártam

fesztivál idején. De a Wiener Festwochen is közelebb áll ahhoz a fesztiváltípushoz, amit ideálisnak képzelek. Avignonban nem jártam, de sokat olvasok róla, és úgy tűnik, az sem áll olyan távol az eszményeimtől. És ez nemcsak a pénzen múlik, habár nem bagatellizálnám azt sem. Kell pénz. De kell gondolat is.

A Theatertreffenről tudni kell, hogy a válogató zsűri három ország (Németország, Svájc, Ausztria) számtalan német nyelvű előadásából válogat, a radikális szűkítés tíz előadásra tehát csak a válogatók kifejezetten markáns szempontjai alapján jöhet létre, és a válogatók sohasem tévedhetetlenek. A vita minden évben fellángol, hogy miként is kéne válogatni, és mit fejez ki a válogatás. A vitával nincs semmi baj, ez is a Theatertreffen rituáléihoz tartozik. A válogatás nem föltétlenül abból indul ki, hogy melyik a jó előadás (bár ez sem elhanyagolható), hanem abból, milyen szellemiséget képvisel, milyen választ ad a kor kérdéseire, a színház helyzetét hol jelöli ki a világtan, továbbá a válogatásokból mindig érzékelhetően kirajzolódik valamilyen határozott tendencia, mint egy éppen összeálló, bár örökké változó hegyláncolat. Minek következtében a viták, beszélgetések sem a körül a kérdés körül forognak, hogy milyen egy adott előadás (persze a német kritika meglehetősen brutális tud lenni), hanem hogy milyen szellem, milyen irányultság, milyen gondolat rejtezik benne, ami a többi beválogatott előadással is összekapcsolja esetleg. Hogy egy öt-hét-tíz tagú kuratórium, melyben rendszerint, bár nem kizárólag kritikusok foglalnak helyet, három vagy öt éven át válogat, ez sem mellékes: a válogatói tradíció arra kötelezi a válogatókat, hogy az előadások összefüggései mentén válaszszák ki azt a tizedet, amelyik részt vesz a Theatertreffenen, és *a díj maga a részvétel*. Hogy különböző szervezetek különböző díjakat adnak át a fesztivál idején, az jó, de nem tartozik a Theatertreffen lényegéhez, nincs a Theatertreffennek külön zsűrije, mert nincs rá szükség, a válogatók már zsűrorok.

Jordán Tamás a POSZT indulása idején, egy óvatlan pillanatban azt ígérte, hogy néhány év alatt olyan nemzetközi rangú fesztivállá nővi ki magát a POSZT, mint, természetesen, az edinburgh-i. Ennek a hírnek örültem. Ez nem történt meg. Mondhatnánk azt, könnyedén, hogy annyi pénz sosem volt, sosem lesz. De akkor nem kell megígérni. Ennél azonban több történt.

Történt, hogy – nagyon megtisztelő módon – Jordán mint a Színházi Társaság elnöke engem is meghívott egy beszélgetésre, amelynek tárgya a meghívó szerint az lett volna, hogy miként tegyük a POSZT-ot nemzetközivé. Hozzáteszem: ahhoz, hogy POSZT szellemi esemény legyen, nem föltétlenül ez az egyetlen üdvözítő út, bár kétségtelenül sokat nyomna a latban, ha így lenne. A beszélgetés már egy ideje kanyargott különböző témák körül, mindenki, aki ott volt, előadta ezzel kapcsolatos ötleteit, és Hudi Laci, akinek mindannyiunk közül igazán volt tapasztalata arról, hogyan működik ez a fesztivál-ringliszpól, és miként lehet egy fesztivált nemzetközi rangúvá fölfejleszteni, elmagyarázta, hogy egy-két évbe beletelik, amíg valaki, egy megbízott képes átlátni a fesztiválok hálózatát, felmérni a kínálatot, a lehetséges, meghívható előadásokat, és Pécsre érvényes koncepciót alakít ki stb... mint tette egyébként többek között Kovalik Balázs, amíg ő volt a felelős a Budapesti Őszi és Tavasz Fesztiválért, és érzékenyen válogatott a külföldön zász-

lőshajó-szerepet játszó előadások közül. Jordán egy ideig hallgatta a résztvevőket, majd kissé türelmetlenül közölte, hogy nem erről van szó, csak nevezünk meg 1 (egy) darab külföldi előadást, amit idén meghívhatnának Pécsre, hogy úgy nézzen ki, mintha. Ez nem volt benne a meghívólevélben, hogy egyetlen előadás címére lett volna szüksége. Nyilván anyagi okai voltak ennek a behatárolásnak, de akkor nem kellett volna ennyi embert összetrombitálni. Így nem lehet nemzetközivé tenni egy eseményt, szimbolikus nemzetközi zsűritagokkal és szimbolikus meghívott véletlenszerű előadásokkal. Ehhez koncepció kéne. Úgy érzem, nem véletlenül siklott ki a Pécs–Edinburgh expressz: hiányzott hozzá a gondolat, és nemcsak a pénz.

Emlékszem, Jordán ezen a megbeszélésen már eléggé feszült volt, hiszen túl sok minden nyugodott a vállán: osztálya volt a főiskolán, a Nemzeti Színház igazgatója is volt, valamint a Színházi Társaság elnöke és illetéknéppen a POSZT főfelelőse is – ennyi feladatot talán nem is lehet egyszerre kielégítően ellátni. Megjegyzem, hogy akár a Merlin Színházra, akár a szombathelyi Weöres Sándor Színházra gondolok, kiütköznek Jordán kiváló menedzseri és igazgatói kvalitásai, rendkívül izgalmas, értékes előadások és események létrehozója és előmozdítója volt mindig is, igazi közösségi ember. Pont a Nemzeti Színház talán nem állt annyira kézre neki, vagy több idő kellett volna hozzá, hogy kibontakozzon. Szerintem, de ezt egyszer már leírtam, eddig csak egyetlen ember érzett rá arra, mit kell ebben a szörnyű, rendes színházi működésre alkalmatlan épületben, ezzel a lehetetlen funkcióval kezdeni, és az az ember Alföldi Róbert volt, azért is támogattam a pályázatát, és vettem részt örömmel néhány produkciójában: az ő eklektikus, nyitott és dinamikus személyisége kellett ehhez. Nem akarom Jordánt bántani, mert nem róla szól a körkérdés, de a vita hevében egyszer csak váratlanul kijelentette a Városligeti fasorban tartott megbeszélésen, ahol arról lett volna szó, hogy miként lehet a POSZT-ot szellemileg kibővíteni, hogy: „A szakma gyűlöli a kritikusokat.” Ez volt az egyetlen alkalom életemben, hogy rászóltam, némileg *A kulcs* Battyjának stílusában, hogy ez a fajta általánosítás nekem olyan, mintha zsidózna. Az ítélet, ami ott és akkor kicsúszott Tamás száján, inkább a belső türelmetlenség kifejeződése volt, és egy percig se gondolom, hogy ez az európai szellemiségű színházi ember tényleg így gondolkodna – viszont sokat elmond arról, milyen szellemi állapotban leledzik az ország.

És akkor rátérek arra, hogy mi lenne a legcélravezetőbb a POSZT-tal kapcsolatban – bár alig hiszem, hogy a közeljövőben akármi is megvalósulna belőle.

A zsűriben öt kritikusnak kellene ülnie. Tudom, hogy most sokan a térdüket csapkodják a nevetéstől, hiszen ez a számomra evidens és normális dolog ma Magyarországon abnormálisnak és abszurdnak tűnik. Ők három évig válogatnának. Csökkenteni kéne a beválogatott magyar előadások számát. Mondjuk, hétre. A színházak ebbe nem szólhatnak bele, sem a két színházi szervezet. Azt a nemzetközi színházi fesztivált, amit jelenleg a budapesti Nemzeti Színház csinál (abból a korábbihoz képest többszörös – lényegében korlátlan – támogatásból, amit Orbán

ad Vidnyánszkynek mint afféle feudális kegyet), Pécsen kéne megrendezni, egy időben a POSZT-tal. Úgy tűnik, a Nemzetibe jó ízléssel és markáns előadásokat sikerült eddig meghívniuk, és ebben évről évre valódi építkezést is látok – ha a Duna-parti épületben megközelítőleg olyan szemléletű színházat csinálnának, mint a meghívott előadásoké, egészen érdekes színházzá válhatna a Nemzeti, de ez a fejlemény a művészettől idegen ideológiai alapvetés miatt egyelőre lehetetlennek látszik. Ha a hatalommal rendelkezők bele tudnának törődni abba, hogy az „elleneségeik” válogassanak, igen, nem káprázik a szemük, nem cseng a fülük, sorolom, találomra: Herczog Noémi, Koltai Tamás, Sándor L. István, Csáki Judit, Tompa Andrea, Köllő Katalin, Miklós Melánia, Jászay Tamás, Tarján Tamás, Urbán Balázs, Zsigmond Andrea, Zappe László vagy a már-már enciklopédia-ként használható nagyszerű színházi naplót vezető Stuber Andrea, avagy a nagyon tehetséges fiatal kritikus Csatai Gábor és sokan mások, és a pénzzel és paripával rendelkező megrendelők nem úgy fognak fel a POSZT-ot, mint személyes megdicsőülésük terepét, hanem mint szellemi kalandot, nagy szolgáltatóra lehetnének a magyarországi színházi és az egész kulturális életnek. Egyébként rendben: drámaírók és rendezők vagy díszlettervezők is ülhetnének ebben a több évig dolgozó kuratóriumban – a kritikusokat azonban, a legnagyobb sajnálatomra, nem hagynám ki. Egyszóval fel kéne kérni a Színházi Kritikusok Céhét, akik hivatásból foglalkoznak színháznézéssel, hogy válasszanak ki maguk közül öt embert. Ha jónak látják, hívjanak meg maguk közé színészt, rendezőt, díszlettervezőt, festőművészt, építészt, és néhány éven keresztül ez az öt-tíz ember válogasson. Biztos vagyok benne, hogy szenvedélyes vitákra ingerlő, színházi gondolatban gazdag fesztivállá válna a pécsi esemény. És legyen a magyar előadásokkal egy időben, azokkal keveredve egy pompás nemzetközi fesztivál is Pécsen. A viták folyjanak az egész fesztiválról. Ne legyen megszabva, hogy mi számít „rendes” színházi előadásnak és mi nem.

Mellékes megjegyzés. Az, hogy éveken át visszatérően Mohácsi, Ascher és Zsótér rendezései szerepeltek a POSZT-on – a nyolcvanas–kilencvenes években a berlini Theatertreffenen is gyakran szerepelt Luc Bondy, Peter Zadek vagy Claus Peymann, netán Christoph Marthaler, volt olyan év, hogy egyikük két, sőt három rendezéssel is, és Németországban most is vannak újabb divatnevek, mondjuk, René Pollesch vagy Herbert Fritsch, akik domináns tendenciákat képviselnek adott esetben kevésbé jól sikerült és vitatott előadásaikkal is –, azt én megint kifejezetten jó dolognak tartom, hiszen láttuk ezeket az életműveket felépülni, egy olyan színházi nyelv születésének voltunk tanúi, amely egyszerre, egy időben foglalkozott színházi és társadalmi problémákkal. Én annak idején kétszer is elutaztam Szegedre, hogy megnézzem Zsótér *Szentivánéji álom* című operarendezését: első ízben megbetegedett az énekes, de én elmentem másodszor is, mert biztos voltam abban, hogy Zsótér fontos előadást rendez, és kifejezetten szerettem volna, ha egy Zsótér-rendezés (a többi éppen hozzáférhető rendezése nem tetszett) szerepel a POSZT-on. Nem bántam

meg, pedig a Britten-opera fél házzal ment a Pécsi Nemzeti Színházban, de a szellemi hozadék nagy volt, mint a jelenlevők tanúsíthatják. És akkoriban még nem is voltam igazi Zsótér-fan. Igen, adott esetben jó előadások is lemaradhatnak a POSZT-ról, ha nem illeszkednek egy olyan dialogikus – és mindenki számára nyitott – szellemi tájba, amelynek révén nem egyes rendezők egója vagy színházak renoméja forog kockán, hanem az előadások rávilágítanak valamilyen nagyobb egészre. Persze, mindig lehetnek kivételek, az én válogatásom sem volt hibátlan. Itt muszáj megemlítenem a hajdani fesztiváligazgató Jordán nagyvonalúságát, ahogyan lehetetlennek tűnő akadályokat hártott el még olyan előadások meghívása előtt is, amelyek meghívásával elvileg nem értett egyet, vagy meghívásuk nagy technikai nehézséggel járt – csak utóbb, lépésről lépésre kezdtek kiszorítani az ún. alternatív színházakat a meghívhatók közül (az nem érv, hogy az off-on szerepelhetnek, mikor az ember egy elképzelt szellemi-gondolati közösséget épít föl a válogatásával), operát meghívni, pedig az egyik legfontosabb színházi nyelvet megújító formává vált az elmúlt évtizedekben, kifejezetten tilos lett, és hogy valaki esetleg egy bábelőadást tartott volna méltónak arra, hogy a POSZT-on szerepeljen, azt harsányan ki is kacagták volna, holott látható, hogy egyre több rendkívül izgalmas, színházi karakterű bábelőadás születik, és most még az ún. mozgásszínházokról nem is beszéltem. Ha a POSZT arról szól, hogy csak presztízs ott lenni, és nem szellemi kaland, akkor persze semmi nem fog mozdulni. Felemás, eklektikus katyvasz lesz belőle (már lett is, és fog megszilárdulni most, úgy tűnik), amiből nem áll össze semmi.

A Theatertreffenhez képest Avignon, Edinburgh vagy a Wiener Festwochen bizonyos fontos színházi alkotóktól vissza-visszatérően meg is rendel előadásokat, amiket részben finanszíroz is, ezzel is üzennek a színházi világnak. Ez se rossz. Sajnos nem látom azokat a független szellemiségű és felkészült kurátorokat, mint amilyen Németországban például Matthias Lilienthal, vagy Bécsben Luc Bondy, vagy Avignonban Olivier Py, akik nálunk képesek lennének ezt a munkát a napi politikától függetlenül folytatni. Vagy akiktől a politika elviselné a tőlük független szemléletet. Ezért maradnék a kissé hagyományosabb meghívósdinál és válogatásnál egyelőre. De most olyan vagyok, mint a kisfiú, aki ólomkatonázik, hason fekve, a szőnyegen.

Még egy megjegyzés. Ami a bojkottot illeti, annak ellenére, hogy nem vonom kétségbe a Színházi Társaság irányítóinak jóakarátát, én sajnos mégis támogattam, a magam szerény, Facebook-lájkoló módján, mert ha megint elkezdődik a Kádár kori háttéralkukra és titkos megállapodásokra épülő ragacsos kezű mutyizás, abból semmi jó nem sül ki a POSZT-ra nézve (és másra nézve se). A két Társaságnak elegánsan ki kéne hátrálnia a közvetlen szervezőmunkából, a komolyan előkészített nemzetközi fesztivált össze kellene kapcsolni a pécsi rendezvényt, és nem szabadna a válogatók elé tiltó táblákat állítani, hogy milyen műfajú vagy háttérű előadásokat hívhatnak meg, és milyenneket nem, és azt a pénzt, amit a jelenlegi, saját politikai szimpatizánsaival nagyvonalú pártállam korlátlan

mennyiségben hajlandó beleönteni a sajátjának tartott színházaiba, részben át kéne csoportosítani Pécsre.

Az, hogy egy szálloda pincéjében másfél órát lehet beszélgetni egy előadásról, és ingyen ásványvizet és presszókávét kapnak a résztvevők, önmagában semmilyen szellemi aurát nem varázsol a fesztivál köré. Hogy néhány merészebb előadás hozzáférhető itt vagy ott, a Zsolnayban vagy valamelyik érdekes helyszínen, és a Király utcai cukrászdákban meg lehet vitatni, hogy jobbak, netán rosszabbak, mint a versenyprogram, önmagában semmilyen szellemi aurát nem teremt. Az, hogy a Nyílt Fórumon lelkes közönség előtt kortárs darabokat felolvasnak, és maroknyi néző előtt vitatkoznak érdekes témákról, sajnos nem váltja meg a POSZT-ot, mert hiányzik az összefüggés. A szellemi közeg megszületéséhez színházhoz értő emberek szenvedélyes, szigorú és szellemes válogatása szükséges (nevezzük ezt a három SZ-nek, amihez nem kapcsolnám hozzá feltételül a tévedhetetlenséget), és kellene olyan sokirányú vitafórumok, amelyek mindenféleléről szó esik, sokféle nyelven, és kellene a nagyszabású nemzetközi előadásokkal, alkotókkal való párhuzamos találkozók, a filmvetítések, a zsigeri izgalom és az igazi, mélyről fakadó kíváncsiság. Udvari művészetből nem lesz fesztivál. Az ilyen eseményen kapott díjak semmilyen igazi tekintélyt nem kölcsönöznek senkinek. A díjaktól szerintem el is lehetne tekinteni, ellenben az elmúlt évad teljesítményeit Pécsen, a fesztivállal egy időben díjazhatnák kritikusok, magánszemélyek, városok, szakmai szervezetek, színházak, a város legkülönbözőbb helyszínein. Tudni kéne, mi az a nagyobb gondolat, mi az a hívószó, amelyik az éppen meghívott előadásokat összekapcsolja. És hát beszélni kéne tudni egymással – nem csak színházról, hanem akár miről.

Ilyesmik.

Gáspárik Attila

A POSZT rendezvényt soha nem érezte magáénak az úgynevezett határon túli magyar színjátszás. Megtűrt kellemtelenségként többször részt vettem a rendezvényen. Nem volt ez másként annak idején Zalaegerszegen sem, amikor mint beválogatott voltam jelen. Történt mindez annak ellenére, hogy személy szerint mindig is (az évtizedes kisvárdai megaláztatások ellenére) a magyar szakma részesének érzem magam. Ma már azonban vannak kétségeim. Helyesbíték: komoly kétségeim.

Véleményem szerint annak a pár mai hangadónak, akik mindenféle anyagi források felett rendelkeznek, ami 2015-ben Pécsen történt, maga a tökély, a magyar Teátrális Nirvána. Nagyrészt egy kormányváltástól lett tehetsége s grémiumnem fog a változásra szavazni, még akkor sem, ha a fővezére valóban a színházi szakma része. Főlegesen azon filozofálni, hogy mi és hogyan legyen. Nem látok Magyarországon olyan karizmatikus egyéniséget, olyan szakmai csoportot, amelyik kiötölhetne és véghezvihatna egy másik rendezvényt. Romkocsmák hátsó asztalainál, az unikumospoharak mögé bújva nehéz lesz csatát nyerni.

A mai hangadók célja a színház szórakoztató vona-

lának a megerősítése. A búfelejtő teátrum. „A Lidóban, a Lidóban a legmagasabb nívó van, lálálá lálá lálálá, dudu dudu dudu”, énekelgette pályája csúcán a drága jó Kádár-rendszer egyetlen tévécsatornáján az, aki pár napja a zsűrit adta Pécsen. Vagy éppen a történelem „nemes lapjainak” kihangsúlyozása. A mai magyar kőszínházak kiszolgáltatott helyzete nem teszi lehetővé az ellenszemet. Mindenki, aki még szabad idejében másként gondolkodik, fél. Hogy ez a helyzet hol kezdődött? Nem tudom, illetve nagyon is jól látszott ez kívülről. De mára már nem fontos. Az utolsó előtti cseppeket a pohárba a Magyar Színházi Társaság elmúlt évekbeli tutyimutyi, tájba simuló, megalkuvó magatartása jelentette.

Most, ha nagyon megerőltetem magam, akkor a következő kérdésekre adott válaszokkal látom a lehetőséget a továbblépésre.

MIT AKARUNK EGY FESZTIVÁLTÓL?

- a) Találkozni évente egyszer?
  - b) Szakmai tükörbe nézni?
    - b1) Hazai tükörbe? Az összefonódásoktól terhes hazai kicsi szakmánk tükörbe?
    - b2) Nemzetközi zsűri tükörbe? S akkor kik?
  - c) Személyes tapasztalatcserét?
  - d) Színházszakmai csapatépítést?
  - e) Provinciális „Oszkár”-gálát?
  - f) Valami olyan elsőpró dolgot, amelyet még senki nem látott???
- Stb., stb., stb.

Szóval mit akarunk? Ha ezt tudjuk, minden megoldódik... Itt meg párbeszéd kellene, ha begipszelt ujjal is, fapados gépeken grófkot játszva is, de párbeszéd. Erre ma a magyar szakma képtelen.

Az, ami most van, az „önmagának dermedt-néma szobra”.

Ui.: Milyen alapelvekben látja egy országos színházi fesztivál helyes működésének garanciáját, kérdezitek... A helyes működés garanciája egy normálisan működő ország. Ma Magyarország, kívülről nézve, nem egy normálisan működő ország.

Kárpáti Péter

Nem hiszek abban, hogy a POSZT megreformálható, megújítható, de legfőképpen abban nem hiszek, hogy a színházi szakma, illetve az országos közállapotok bármilyen szempontból is alkalmasak lennének egy valóban színvonalas, jó hangulatú, de országos reprezentatív találkozó létrehozására. Ugyanakkor a POSZT-ot vétek lenne megszüntetni, csak a két színházi szervezetnek ki kellene szállnia belőle, és teljes egészében át kellene adnia Pécs városának. A POSZT valószínűleg már soha nem lesz az, ami néha-néha volt, egy-egy pillanatra: hiteles, egyúttal reprezentatív országos nagyfesztivál. De még lehet belőle nagyon értékes regionális vagy rétegtalálkozó, hiszen ehhez a várost, a közönséget és a színházépületet tekintve minden adottság rendelkezésre áll. Csak ki kéne találni, miről szóljon, és azt olyan hitelesen és igényesen kéne képviselni és megszervezni, mint amilyen a debreceni DESZKA Fesztivál, a dunaPart Platform, a szegedi Thealter, az Ördögkatlan

Fesztivál vagy mint az elmúlt évek egyik legizgalmasabb kezdeményezése, a Trafóban megrendezett NEXTFESZT. Ezek kis fesztiválok, élők, érdekesek, csak egy szűk területet kívánnak reprezentálni, ezáltal a kiválasztás szempontjai kevésbé tűnnek igazságtalannak vagy szakmaitalannak, és különösen üdítő, hogy nem osztanak díjakat: a fesztivál a találkozásról, nem pedig a kultúraellenes versengésről szól.

Ami pedig a mindent átfogó országos nagyfesztivált illeti, azt érdemes lenne szerényen elfelejteni mindaddig, amíg minimálisan sem megfelelőek megvalósításához a közállapotok, és a színházi szakma is ennyire betegesen frusztrált: nemcsak a pénz hiányzik, a közös akarat, átfogó gondolat, hanem az egymás iránti kíváncsiság és szolidaritás.

Mácsai Pál

Annak a csomónak, ami mára a POSZT körül összeszorult, nincs megoldása. Nincs, mert a konfliktushalmaz, ami az utóbbi években a fesztivál körül is megjelent, nem a mi szakmánkról, nem is általában a művészetről szól. Tágabb körökből veszi energiáit. A színházi szakma számára anyaga idegen, és nem tudja – nem is feladata – megszüntetni. Érvkészlete, stratégiája a rossz emléké népi–urbánus vitára hasonlít. Indulatos, mint az volt, céljai ködösek, mint annak voltak, és éppúgy nem lesz értelmes kimenetelle, ahogy annak sem lett.

Látszólag ízlések, esztétikák veszekednek. Valójában világerőtelmezések, életfelfogások és érdekek. Nem jó színvonalon, és legtöbbször pusztán a politika síkján. Művészekről lévén szó, minden fokozottan át van hatva önértékelési pontatlansággal, elismertetési vággyal, hiúsággal, sérelemmel. Halvány szerepet játszik a legfontosabb, ám politikailag értelmezhetetlen fogalom: a tehetség. A gondolkodási és érzelmi kaoszban mindenki beszorul valamelyik átellenes sarokba. Vagy liberális valaki, vagy nemzeti, de nem a fogalmak valódi, tág jelentése szerint, hanem azon a szegényes alapon, hogy ki melyik politikai táborhoz csatlakozott. Aki megpróbál szuverén lenni, azt két oldalról utálják. A másik ab ovo gyanús, veszélyes, elenség: el kell zárni forrásoktól, csökkenteni kell játékterét, vagy ki kell gúnyolni, meg kell bántani. Mindenki indulatnak foglya, ezért a vitákban saját nívója alatt teljesít.

Ebben a helyzetben a differenciált gondolkodás lehetetlen. Pedig a színházcsinálók dolga az árnyalt értelmezés lenne. Ha a másiknak valamiben igaza van – ami előfordul –, nem is vesszük észre, mert „azokat” szőröstül-bőröstül elutasítjuk. Ezért ellentmondásokba keveredünk, ami meghozza az önutálatot is. De nem valljuk be, nem ismerjük fel: nyomott közérzetünk oka csakis a másik.

Érdekes, hogy azt mindenki megemlíti, a kialakult helyzet miatt mennyire el van keseredve, mennyire nagyon szomorú. Ehhez jó szívvel csatlakozom. Én is az vagyok.

Igaz, hogy mindenki felelős, de nem igaz, hogy mindenki egyformán és egyszerre felelős. Aki közel van a hatalomhoz, felelősebb.

A fesztivált magát megőrzendő értéknek tartom, és értéknek tartom az időt, a tizenöt évet, amióta létezik. Pécs mindannyiszor komolyan vette, jól csinálta, és nem mellesleg nagy pénzt áldozott rá. Értelmetlen másuttól kezdni.

Úgy gondolom, minden szakmai kérdés az után következhet, hogy a POSZT képes-e függetlenné válni a politikától. Enélkül színháztörténetünk elmúlt epizódja lesz. A szakmai ernyőszervezetek ma nem fognak konszenzusos helyzetet teremteni. Megoldás, ami átviszi a fesztivált nyugodtabb időkbe, talán az lehetne, ha Pécs városa saját kezébe venné és szakmiasítaná a Pécsi Országos Színházi Fesztivált. Ha maga a város hozná létre a POSZT szuverén vezetését, amely megfogalmazná a szakmai koncepciót. Ehhez a lépéshez politikai bátorság kell.

Ha a fesztivál túlél, több variációban is lehet érvényes találkozó. Miután az évad végén van, nyilván általános mustra marad, nem lesz tematikus fesztivál. Ezért jobb lenne, ha visszaállna a március 31-i választási határidő, sőt április közepéig is ki lehetne azt tolni. Tavasszal a színházak fontos bemutatókat tartanak. A február 28-i zárás korai.

Olyan válogatás nincs, ami mindenkinek tetszik. Annyit tartok fontosnak, hogy a válogató értsen a szakmánkhoz. A kritikai szakma ebből kihagyhatatlan. Lehet jó a többes, lehet jó az egyszemélyes válogatás. Ami nem jó, az a jelenlegi helyzet: egy jobboldali, egy baloldali válogató. Ez színházi szemmel értelmezhetetlen.

A zsűribe a POSZT vezetése egyenesen maguktól a szakmai szervezetektől kérjen delegáltakat. Nem kell a Társaságok közvetítése. A zsűriből kihagyhatatlannak tartok kritikust, rendezőt, dramaturgot, színészt, tervezőt és független színházhoz tartozót is, vidékit is, határon túlit is, fővárosit is. Hogy hányat, az tulajdonképpen részletkérdés. Több érvényes megoldás létezik. Egy szempont itt is érdektelen: a politikai hovatartozás.

Több variáció van a független színházak jelenlétének biztosítására és a határon túli színházak jelenlétére. Szerintem az egész szakmát, mindenestül, egyben kellene tekinteni. Én magam sem világnézeti, sem műfaji, sem földrajzi, sem működési elv szerinti, sem fenntartói források szerinti kvótát nem állítanék. 2015-ben például a Fővárosi Önkormányzat tizenkét színházából csak egy volt jelen. Ha a válogatók így látják, legyen így. Ha úgy, hogy sok független előadás érdemli meg a bekerülést, akkor legyen úgy. Ha egyet sem tartanak érdemesnek erre, akkor egy se legyen.

A mai helyzet díja utódaink megvetése lesz. A fiatal színházcsinálók már most viszolyogva határolódnak el tőlünk: azt mondják, ez nem az ő acsarkodásuk, semmi közük hozzá.

Ez reménytelen. De még el lehet őket rontani, hogy majd ők is újrajátsszák a mi vacak háborúnkat, ahogy mi, valami eltéphetetlen drótokon rángatva, éppen újrajátsszuk az elődeinkét.

Máté Gábor

1. Egyetérték a változtatás szükségességével. De hogy mivé kéne változzon, fogalmam sincs. Nem pezseg annyira a színházi élet Magyarországon, ami indokolja az évenkénti rendszerességet. Ebben biztos vagyok.

2. Meg kellene nyugodni, és amikor (és ha) konszolidálódik a helyzet, egy esetleges elfogadott személyiség irányításával egy nemzetközi fesztivál szóba jöhetne. Díjakat ne osszanak. Senki se. De ettől függetlenül a

megméretés és összehasonlítás kikerülhetetlenné válna.

3. Új fesztivál legyen, ha egyáltalán... (Országos Színházi Találkozó egyébként jelenthetné azt, küldjön mindegyik színház egy előadást, amelyik a „legjobb” az évadban, aztán annyi. Ez persze felveti a kérdést, hogy egy ilyen színházi „ünnepnek” van-e értelme. Érdemes-e ennyi állami pénzt kidobni az ablakon, hogy, mondjuk, ennek koronázásaképpen színészek főzzenek, kutyájukat sétáltassák, és levigyék még az unokájukat is, mondjuk, éppen Pécsre.)

4. Normális közállapotok, ebben látom, látnám a garanciát. (Tehát sokára.)

5. Olyan válogatók kellene, akik valóban ismerik a magyar színházi életet, az egyszer egy évben rácsodálkozók, akik ettől szakértökké avanszálnak, éppúgy kártékonyak, mint ezek a mostani egy ide, egy oda alapon kiválasztottak. A különböző színészképzőkben tanítók, politikai alapon buzgók, rokonom színész vagy dramaturg vagy rendező, és én is rendeztem már színházban alapon voksolók „sajnos” számításba se jöhetnek. (Újszerű vagy irányít mutató előadásokat kell, kellene meghívni, függetlenül attól, hogy milyen színpadra szánták őket, illetve ország-részben, különben született a remekmű.)

6. Ilyen a világon nincs, hogy egyik oldal/másik oldal. Jó színház van, ha és amennyiben... akkor reprezentatív, ha jók az előadások. (A jó előadás nem annyit tesz, hogy megbízható, vagy nem megy alá bizonyos minőségnek, hanem amiről azt gondolhatjuk: ezt mindenkinek látni kell.)

Schilling Árpád

Miután a POSZT jelenleg két reprezentatív színházi szervezet és a pécsi önkormányzat tulajdonában van, a változtatáshoz mindhárom tulajdonos szándéka, beleegyezése szükséges. Komolyan gondoljuk, hogy ez lehetséges?

Nem, nem lehetséges, de folytassuk.

Bár korábban is jellemző volt, hogy a fesztivál került az éles szakmai helyzeteket, vitákat, és éppen ezért inkább emlékeztetett egy kolbásztöltő versenyre, mint szakmai seregszemlére, mára egyértelműen pártközi fórummá vált, ahol az alkotók – ha akarják, ha nem – különféle ideológiák, politikai irányzatok képviselői. A produktumok helyett a személyek lettek érdekesek. Nem az *Isten haragja* című előadás nyerte a POSZT fődíját, hanem Vidnyánszky Attila, akit barátai, kollégái és pártfogoltjai haláljuk jeleként kitüntettek. A POSZT-on idén a kormánypárt és támogatói győztek. Ez egy választási győzelem volt. Nem mellesleg egy történelmetlen, ordas butaság, a magyarok hun rokonságának reklámja, vagyis kulturális, szellemi züllésünk egy újabb állomása.

A változtatást onnan kell kezdeni, hogy meg kell szüntetni a Színházi és a Teátrumi Társaságot. Előzőt azért, mert a sok megalkuvás és elhallgatás miatt elveszítette valódi súlyát, a másodikat meg azért, mert igazából nem szakmai, hanem politikai szervezet, egyértelmű ideológiai agendával. Komolyan gondoljuk, hogy ez lehetséges?

Nem, nem lehetséges, ezért folytatom

Az én javaslatom az, hogy a Független Előadó-művészeti Szövetséget mint az egyetlen depolitizált, kizárólag

szakmai szervezetet kell megerősíteni. Deklarálni kell, hogy közös kudarcunkból (amely semmiben nem nyilvánul meg olyan fényesen és plasztikusan, mint hogy a Nemzeti Attila keresztnevű igazgatója egy Attila címet viselő előadással elnyerte annak az országos fesztiválnak a fődíját, amelyet saját képére formált, és amelyet sértett önérzetének istápolására használt) csak akkor tudunk kimászni, ha önérzetessé válunk. Ki kell mondanunk, hogy függetlenek vagyunk és azok is maradunk, és minden erőnkkel azon leszünk, hogy identitásunk ezen elemét soha, senki nem kérdőjelezheti meg.

A Független Előadó-művészeti Szövetségbe be kell lépnie mindazon szakmai szervezeteknek, intézményeknek, műhelyeknek és egyéni alkotóknak, akik egyetértenek azzal, hogy „eddig és ne tovább”. A szervezet demokratikus elkötelezettsége megkérdőjelezhetetlen, éppen ezért sérülékeny és nehézkes, de legalább tiszta és rendíthetetlen.

A szakma azon része, amely hajlandó erre, végre félelmek és hátsó szándékok nélkül ülhet le egymással egyeztetni. Meg kell fogalmazni és ki kell mondani, hogy melyek voltak azok a lépések, amelyek a jelen sötétségéig elvezettek. Ha kimondhatjuk, ami fáj, ha képesek vagyunk bevallani, amit elmulasztottunk, akkor elérhetjük azt a szintet, ahol elővehetjük a valószínű szakmai kérdéseket.

Itt most felsorolnám azt a hét pontot, amelyet 2013-ban írtam le a POSZT kapcsán a *revizoronline*-on.

1. Nemzetközi összehasonlításban is igen jelentős a kortárs művészeti és pedagógiai szcéna Magyarországon. Ennek a tartalomnak a támogatása, illetve a bel- és külföldi disztribúciója az egyik leglényegesebb szakmai kérdés, amennyiben magunkénak érezzük a szakmánk és kultúránk jövőjének ügyét.

2. A szakma jelenlegi elitjének be kell fogadnia a korábban marginálisnak tartott műfajok képviselőit. A szakmai integráció keretében végre egyenrangú partnerként kell kezelni az igen jól szervezett és haladó szellemű bábművészetet, a drámapedagógiát, a színházi nevelést, az ifjúsági és diákszínházzást, az ifjúsági és gyerekszínházat, a különféle zenés műfajokat és így tovább.

3. A műfajok külön szakmai fogalomtárral és eszközszettel rendelkeznek, ezért szakmailag leírhatóak, taníthatóak és számon kérhetőek. A művészeti iskolai oktatásnak integráns részévé kell tenni a szakmák pontos értelmezését és az egyes szakmák kooperációjának gyakorlatát.

4. Az államilag normatív alapon támogatott kulturális intézmények vezetőinek igazgatási gyakorlata megrekedt a hetvenes évek szintjén. Még mindig nem áll rendelkezésre egy egzakt elvárásrendszer, amely tisztázhatná, melyek egy XXI. századi állami intézmény felelős vezetőjének feladatai. (Ezért lehet ma bármiféle ügyeskedést igazgatásnak nevezni.)

5. A kultúra állami támogatása nem evidencia addig, amíg a társadalom számára sem az. Hogy mit és miért támogat az állam törvényben szabályozott módon, azt egy szakmai és közpolitikai egyeztetésnek kell meghatározni.

6. A szakmai érdek-képviselési rendszert meg kell reformálni, amennyiben a szakmák igényt tartanak az autonómiára.

7. Amennyiben a jelenlegi, szakmailag elfogadha-

tatlan, ráadásul antidemokratikus hierarchia fennmarad, addig semmi esély nincs az innovatív gyakorlatok elterjedésére. Az alapvetés lényege, hogy a retrográd elitnek végül mennie kell.

Az első és legfontosabb garancia egy országos színházi fesztivál helyes működésére, hogy a fesztivál mögött szakmai konszenzus álljon. Ez a konszenzus a fesztivál *mission statement*jének alapja: minden érintett szervezet és alkotó egyetért abban, hogy a fesztivál célja az évad kiemelkedő művészeti eredményeinek, innovatív irányzatainak, új tehetségeinek és régi mestereinek bemutatása, annak tudatosítása, hogy a színházművészet egy szakma, amely felelőssége, hogy önmagára reflektáljon, s egyben kapcsolatot ápoljon a közönséggel.

A második, hogy a válogatók személye is konszenzussal legyen, vagyis a fesztivál mögött álló szakmai szövetség demokratikus úton jelölje ki a konkrét személyeket. A válogatókat ezek után semmilyen személyeskedő támadás nem érheti, döntéseiket a szövetség tagjainak respektálniuk kell.

A harmadik: a zsűri összetételét is a szövetség választja ki, demokratikus úton és még azelőtt, hogy a válogatók megjelölnék a kiválasztott előadásokat.

Műfaji kvótákra van szükség: próza, zenés (opera is), báb. A műfajok legjobbjai vesznek részt a fesztiválon, ezzel is elősegítve az egyes területek fejlődését és integrációját.

A POSZT-nak vége.

Upor László

Röviden: szűnjön meg POSZT; a szükséges technikai szünet után a szervezők kezdjenek tiszta lappal; az újraindított fesztivál hivatalos programját több évre kinevezett független kurátor állítsa össze, iktassák ki a versenyt és a díjazást, az off-rendezvények maradjanak mentesek a (túl)szabályozástól; a mulatság ne célja, hanem elmaradhatatlan kísérője legyen a pécsi parádénak!

Pécset az égiek is fesztiválvárosnak teremtették – minden adott, hogy a közepes méretű szubmediterrán település utcáit-tereit friss izgalmak tartsák mozgásban folyton-folyvást. Bélyeggyűjtők, érsebészek, léghajóépítők és – igen: sok egyéb mellett – színházik adhatnak egymásnak a kilincset évhosszat. Pécs lehetne a magyar San Sebastian, a baranyai Avignon, a dél-dunántúli Edinburgh. És hajszal híján az is. De csak hajszal híján. Mert azok a bizonyos égiek nem tudhatták, milyen nehéz velünk, magyarokkal, mennyire szeretünk lefelé licitálni, mekkora elánal hozzuk ki a minimumot a nekünk osztott lapokból.

Itt van például ez a nagy színházi találkozás. A korábban évenként felcihelődő vándorfesztivál tizenötödik éve kikötőbe ért: az ország azon kevés városainak egyikében horgonyzott le, ahol eleve rendelkezésre áll vagy könnyen megteremthető a megfelelő infrastruktúra. Tapsoltunk a döntésnek, fénylettek az arcok, csillogtak a tekintetek. A POSZT örömben fogant – és talán épp ez volt az eredendő (akaratlan) bűn. Úgy festett ugyanis, hogy bármennyi az összekalapozott pénz, a (valóban hősiés!) műkedvelő szervezést nem támogatja színházi gondolat. A színelőadások kis túlzással csak erős háttérrel adtak ahhoz, ami az egész rendezvény célja és értelme: a nyüzsgés, a forgatag, a

fesztiválózás. Csakhogy az önfeledt és grandiózus (ön)ünneplés – bármennyi legyen a népszórakoztatásba investált ötlet, bármilyen magas szinten űzzük is a lepényevés és zsákban futás művészetét – nem tart el szellemileg egy művészeti eseményt, nem hoz sokat a műfaj konyhájára. Nem mutatja meg és nem szélesíti a horizontot, nem erjeszt vagy terjeszt gondolatokat, nem gerjeszt tartalmas vitát. Bármilyen keményen dolgozzanak az előadásokban érintett műszakiak és színészek, a szakma erre a hétre hagyományosan *szabadságra megy*. (Miközben a méretes „off-fesztivál” él és virul, sokak nagy öröme.) Ez a kezdetektől így van – kisebb-nagyobb hangsúlyeltolódásokkal. A szervezés-lebonyolítás a gyermekbetegségek múltán lassan egyenesbe jött, de a lényeg nem sokat változott. A POSZT nem elfáradt, elerőtlenedett tehát, hanem mindig is bágadt volt kissé.

A POSZT-alapító Jordán Tamás a kevés békehozó egyike, alkatilag valóban integráló személy, valamint hatalmas ünnepszervező és fantasztikus játékmester, mindezért – bármennyire eltérjenek is a nézeteink POSZT-ügyben – fenntartás nélküli, őszinte elismeréssel emelek kalapot előtte. És még valami: eszem ágában sincs fesztivál címén üres tea fölött filozofáló savanyújósok örömtelen szimpóziumát vizionálni. Mégis úgy érzem, az „ünneplős” POSZT elejétől nem jó vágányon haladt. De persze ezen a rossz vágányon békében el is döcögött volna az idők végeztéig, ha hatalmilag motivált, küldetéses utászok föl nem szedik a síneket.

Amint erős ellen-szándékokat deklarálva létrejött egy „másik” színházi szervezet (noha a meglehetősen tökéletlen, de egységes Színházi Társaság addig nem „egyik” volt), amint az úgynevezett *Teátrum*i a maga jól követhető és bőségesen dokumentált akcióival kezdte módszereken maga alá gyűrni-taposni, amit csak ért, amint nyilvánvalóvá vált, hogy nem maradhat ugar feltöretlen, életünk közös terének legparányibb zuga is menthetetlenül harci tereppé lesz, napnál is világosabbá vált, hogy a POSZT sorsa megpecsételtetett. A pécsi fesztivál (és még annál sokkal-sokkal több) természetesen nem akkor veszett oda, amikor egy kritikus jelölésén összekulönböztek a „tulajdonosok”, és ez egy sor nyilvános akciót indított be. A szakadék peremén akkor lendültünk át, amikor az „egyik társaság” kierőszakolta, a „másik” pedig elfogadta – ketten együtt lényegében törvényerőre emelték – az osztozkodás elvét, azt a brutálisan abszurd feltételezést, hogy párhuzamosan két színházi szakma létezik, és csupán a pozíciók kiosztása, a határok megvonása a feladat. Ez a durva legitimációs gesztus ráadásul mintha örökre szólna, mintha a természetellenest egyben természetessé is kívánná avatni-maszkirozni.

Ha szeretnénk még valaha tisztességes, színvonalas és élvezhető fesztivált, radikálisan kell szakítani azzal, amit ma POSZT néven ismerünk. Ki kell szabadulni a megosztottság csapdjából, és következetes szakmai munkával kell „helyre tenni” a seregszemlét. A kettő nem megy egymás nélkül, de nem is sok értelme volna.

A két nagy szerveződésnek súlyos feladata (és természetesen mindannyiunk hosszú távú érdeke) együtt azon dolgozni, hogy – addig is, amíg ez a szembefeszülő szervezeti párhuzamosság fennáll – a közös ügyekből mindenféle megosztás eltűnjék. Ez idővel nyilvánvalóan a két szervezet (ön)felszámolásához (és talán egy új lét-

rejöttéhez?) vezet. A feladat elvégzésében talán a FESZ is hatékonyan segídezhet. A mai helyzetben ilyet elvárni naiv idealizmus persze, de kevesebért belekezdeni sem érdemes. A további félmegoldások, a nemtelen alkuk csak tovább erodálják mállott szakmai közéletünket. A buta struktúrák lebontása létkérdés.

A tisztas társaságok első lépése az önfeladás rögzítésén az lehet, ha lemondanak a pécsi fesztivál szakmai befolyásolásáról. A szervezési, logisztikai feladatokat végezzék profik (akár azok a szakemberek, akik ebbe évek hosszú során beletanultak), a fesztivál tartalmát pedig bízzák egy fesztiváligazgatóra. Ez az igazgató – de nevezhetjük kurátornak vagy válogatónak is – legyen olyan független és hivatásos színházértő (például kritikus vagy kulturális menedzser), aki nem igazodik hivatalos-félhivatalos elvárásokhoz, aki elég tájékozott és elég makacs, hogy (akár tanácsadók véleményét kikérve) önállóan, felelősen döntsön. Nem függhet a társulatoktól, a társulatok nem függhetnek tőle. Nem jöhet számításba olyan, aki a színházat működtető/felügyelő/finanszírozó országos vagy helyi szervezetekhez (minisztérium, önkormányzat, NKA) kötődik, sem olyan, akit bármelyik színház alkalmaz, vagy a közeljövőben alkalmazhat (színész, rendező, tervező, dramaturg, szerző vagy fordító).

Az igazgató többéves megbízatást kap, ez idő alatt szabad, döntéseiben nem korlátozható – miközben munkáját természetesen a nyilvánosság előtt, a kritikára és a vitára nyitottan végzi. Pontosan tudja, mi zajlik a színház világában, a teljes magyar spektrum alapos ismeretében a maga módján és világos minőségi elvek alapján állítja össze a műsort. Nincs szüksége rá, hogy kvótákat alkalmazzon, vagy más külsőséges eszközökkel igyekezzen „egyensúlyt teremteni” – már csak azért sem, mert hosszú távra tervez, és tudja, hogy a valódi egyensúly csakis nagy léptékekben valósul meg.

Bármit gondoljanak a színházak a válogatásról, az „off”-program semmiképp sem ennek korrekciója, nem arra való, hogy a hivatalos plakátra föl nem került előadások itt vigaszágon bevezessenek. Az „off”-fesztivál a szabadság terepe. Legyen az! Egy – lehetőleg fiatalokat foglalkoztató – csöppnyi iroda döntsön az elkülönített „off”-keret felhasználásáról, amelynek legfőbb célja – mint mindenütt – a kevésbé „befutott”, kiforratlanabb társulatok-produkciók bemutatásának támogatása volna. Ha jól meggondoljuk, az „off” az igazi remény színháza. Ezen a védett játszótéren nyugodtan lehet bukni, nyugodtan le lehet verni a lécet, és neki lehet futni olyanoknak, aminek a végét senki nem látja. És akad nem kevés néző, akit épp ez izgat.

A rengeteg elmaradhatatlan tömegprogram, a fiesta fénye, a zene, a nyüzsgés pedig jön magától. Illetve: az biztosan lesz ezután is. A nagy kérdés inkább, hogy igazi színházi fesztivál lesz-e még ebben a városban, amelyet az égiek is... és így tovább... Reméljük, igen.

Vasvári Csaba

1. A változtatás mindenképp szükséges.

Ezt igazolja egyrészt a fesztivál hosszú évek óta tapasztalható eróziója, másrészt az egyre hangosabb botránnyok, melyek mostanra már nem pusztán a szűkebb szakmai közvélemény hangulatát borzolják,

hanem a laikust is meghökkentik, adott esetben el is távolíthatják a színháztól.

Erre is figyelmet kellene fordítania a szakmánknak.

Álljon itt ezzel kapcsolatban [betűhíven] egy internetes fórumon megjelent, igen elgondolkodtató komment:

„Most kapaszkodj Magyar, vita van a POSZT-on!

Már elnézést kérek, de mi folyik itt a színházi (művész) világban?

Nagyságrendileg 6000 színészt és pluszban (a farvizükön utazó) hozzájuk kapcsolódó, ki tudja mekkora létszámú részeket tart el az ország! Fontos dolgot tesznek, kultúrát közvetítenek, amely nagy hátrányára nem volna az Édenhotel–Valóvilág kemény magnak, ha véletlenül megízlelnék, amit nyújtanak, de mintha ez a társaság kezdené túlértékelni önmagát és öncélú művészkedésénél megállna a küldetéstudat.

Az a nyafogás, követelőzés, elégedetlenkedés, botránny, amely ezt a közeget jellemzi, lassan túlmegy minden elfogadható határon!

Kik ezek az emberek, melyik képességük emeli őket más értelmiségiek fölé, hogy állandó cirksuzolással tartásuk magukat a figyelem középpontjában, extra elbánást, életszínvonalat követelve maguknak?

Aki nem akar részt venni egy eseményen maradjon otthon, de már kikérem magamnak, hogy havi szinten az legyen az ország legnagyobb problémája, hogy maguktól elszállt pózoló egoisták mikor és miért hiányolják egyedi komfortérzetüket! Ha nem kell nekik a közönség, játsszának maguknak, hisz ezt teszi több ezer óvodás is a homokban és nem sérülnek tőle!

Tessék produktumot felmutatni, bemutatni a »piacson« és ha van a dolognak létjogosultsága, akkor rendben, ha pedig nincs, akkor más pályát kell választani! Több százmillió ember így él szerte a világban, ezt nem kéne elfelejteni és állandóan hisztizni!”

Elégé sarkos vélemény, ugyanakkor nem lehet nem észrevenni, hogy a folyamatos acsarkodás – amellet, hogy amortizálhatja a szakma társadalmi presztízsét – gyakran megfélemezik magáról a nézőről is.

2. Jelenleg átfogó tanulmány készül a POSZT eddigi évadainak átvilágításával és a lehetséges fejlesztési irányok felvázolásával. A program irányítója Szűcs Gábor, aki nyolc éven keresztül volt fő szervezője az egyik legsikeresebb hazai fesztivál, a Sziget Fesztivál színházi eseményeinek. Nyilván ez is szerepet játszott abban, hogy a többségi tulajdonos mellett mindkét szakmai tulajdonos bizalmat szavazott annak a projektnek, melyben kulturális események, valamint turisztikai fesztiválok menedzselésében komoly sikereket felmutató művészeti, jogi, gazdasági és marketing-szakemberek értéklik az elmúlt időszakot, illetve tesznek javaslatot a fesztivál megújításának stratégiájára vonatkozóan. A szakemberek az értékelés során mintegy ezer fő megkérdezésével, valamint a szakma reprezentáns képviselőivel készített célzott interjúkkal igyekeznek pontosabb képet kapni a fesztiválról, valamint a lehetséges fejlesztési irányokról.

Érdemes lenne a tanulmány megállapításait, a tanulmány készítői által megkérdezett szakemberek meglátásait és az eddigi szakmai egyeztetéseken elhangzottakat felhasználni a jövőképfő formálásához.

A jelenlegi szakmai erőter amúgy nem igazán kedvez annak, hogy széles körű konszenzus mellett le-

hessen megújítani a fesztivált. Az is kérdés persze, hogy pont erre van-e szükség.

Ha figyelmesen megnézzük, miképpen is jött létre valójában a POSZT, azt látjuk, hogy a téridő egy adott pontján Jordán Tamás és még pár ember, szakmai tapasztalataira, elhivatottságára, merész fantáziájára és politikai kapcsolataira építve, mert nagyot álmodni, álmaihoz rengeteg pénzt tudott szerezni, így elindulhatott egy olyan kezdeményezés, melyet a kezdeti hitetlenkedés után a szakma természetesen hamar elfogadott és magáénak érzett. Viszont – éppen ezért – már az elejétől kezdve mindenki bele is akart szólni, mindenkinek mindenféle elképzelései lettek, hogy ezt hogyan kéne csinálni, mit kéne megváltoztatni, áthangolni, másképp gondolni. Vagyis az első pár évad után a fesztivál alól szép fokozatosan csúszott ki az azt hitelesítő szakmai bizalom, miközben az országos érdeklődés is évről évre csökkent. A fesztivál tehát jó ideje betegeskedik. A mostani botrányokat is részben az indokolja, hogy ezt az oroszlánt már lehet bottal is piszkálni.

Olyan ez, mintha egy neves autómárka használói – pusztán azért, mert valamiféle műszaki ismeretekkel is rendelkeznek – értő és figyelmes használat helyett elkezdenék megbuherálgatni a járgányt, mert meglátásaik szerint, ha ők fejlesztenék az adott csúcsmoделlt, akkor azt valami miatt másképp tennék, mint maga a gyártó. Az egyik a csomagartót növelné, a másik a szállítható személyek számát változtatná, néhányan a fedélzeti elektronikát hangolnák át, megint mások a fékeket, a kormányművet, a motort cserélnék, toldoznák-foldoznák. Belátható, hogy így jelentősen csökkenne a gépjármű élettartama, használhatósági értéke és biztonsági mutatói.

Minél szélesebb körű tehát az a bizonyos szakmai konszenzus, annál nehezebb azt létrehozni, és annál kevésbé szól igazán markánsan valamiről.

Valószínűleg újra bizalmat kell szavazni valakinek! Mondjuk, Pécs városának, amely az elmúlt 15 év alatt mindent megtett a POSZT-ért, és eddig elég jó gazdának bizonyult. Találják ki a pécsiek és a városvezetés által megbízott szakemberek, milyen legyen a következő tizenöt év. Ezután már csak arra kéne figyelni, hogy a szakma ne elhasználja a fesztivált, hanem használja! Arra, amire az való, az egymással és a közönséggel való találkozásra, a mustrára és az ünneplésre.

3. A reformok eleve új fesztivált eredményeznek.

4. A szakmai gettók felszámolására irányuló, mélyről jövő, őszinte elhatározásban, egymás munkájának, egyéniségének, izlésének és véleményének a tiszteletben tartásában és elfogadásában. Egyébként egy országos színházi fesztivál pontosan úgy működik, ahogy maga az ország, és ahogy az országos színházszakmai közeg.

Arról persze lehet és kell vitázni, ki mit tart „helyes működésnek”. Van-e arra nézvést valamiféle szabály, mitől helyes egy fesztivál működése? Önmagában véve amúgy semmilyen alapelv nem jelenthet garanciát egy fesztivál „helyes működésére”, bármit jelentsen is ez. Az általános erkölcsi és szakmaetikai alapelvek mellé emberek is kellenek, akik tiszteletben tartják azokat. Ha nagyon szkeptikus akarnék lenni, akkor talán azt válaszolnám, hogy a jelenlegitől erősen eltérő működésre vonatkozóan talán maga az idő az az alapelv, amely az életszerűbb, magától értetődő

működés, vagyis az ünnep (fesztivál) felé tolná a POSZT-ot. Hiszen előbb-utóbb eljár az idő a fölött a generáció fölött, amely a bottal piszkáló marakodók derékhadát adja. A fiatalok amúgy már most is hallatják hangjukat: a nénik és bácsik miért nem otthon veszekednek, és miért nem csinálják inkább a dolgukat, azt, amiért a színházi pályára jöttek, miért nem játszanak, alkotnak, mint mi?

5. A mostani, kirekesztő, indulatoktól terhes szakmai légkörben valószínűleg nehéz lesz olyan megoldást találni, melyet egyöntetű szakmai konszenzus hitelesít, ezért nyitni kéne azok felé, akikért az egészet csináljuk: a nézők felé. Jelölje a válogatókat a közönség és a szakma együttesen! Maga a színház ezen két minőség interakciójából születik, ezért sem hagyható ki a folyamatokból a néző, akiért mindez történik, akinek játszunk. Többkörös, demokratikus és széles körű jelöltállítás és jól kitalált rendszerű online szavazást talán nem ördöglakat lebonyolítani a XXI. században.

Igen, legyenek kvóták, mivel fontos, hogy a program színes és sokrétű legyen, minden műfajból és zsánerekből mutassa föl az arra érdemes előadásokat. Persze – lévén szó színházról – nem hiszek a bebetonozott kvótákban. Ha nincs az adott évadban említésre méltó zenés előadás, akkor nem kell erőltetni a bevalogatást csak azért, hogy megfeleljünk a kvótáknak. Ezek felállításánál persze ne csak az adott színház földrajzi elhelyezkedése, működési modellje és színpadmérete legyen szempont. Figyelmet kell fordítani a műfaji sokszínűsége és a produkciók által megcélzott eltérő közönségcsoportokra is.

6. Attól jó, ha reprezentatív.

A programnak fel kell mutatnia az évados termés minden szeletéből a legjobbakat, azokat, melyek valamely szempontból szakmailag érdekesek, tanulságosak, ugyanakkor a közönség érdeklődése és támogatása, vagyis az adott produkció nézettsége is érdemesíti azt a bevalogatásra.

Visky András

POSZT-frusztráció

Egy országos színházi találkozót, amelyet két, magát a másik ellenében meghatározó színházi társaság tulajdonol, hogy a magyarországi tökéletes, mélységesen mély megosztottságot a lehető legpontosabban kifejezze – rettenetes még elgondolni is. Ez a fesztiválforma a színházi világban nem létezik, nincs, nem volt, mert nem is lehetséges lennie. Ami most a végéhez ért és kimúlt, mert bizony véget ért és kimúlt, csak a saját sorsát teljesítette be.

● Szimptomatikus, hogy az „országos” fesztiválon a színházi élet egésze egyre inkább terapeutikus funkciókat kér számon, ami az ok és az okozat kétségbeesett felcsereléséből fakad. Mára már heroikus tettek számát megjelenni a fesztiválon, a pusztá megmutatkozás demonstratív állásfoglalás: a normalitás lehetetlenné vált. Csakhogy az „országos” jelző nem egy színházi fesztivál nagyvonalú kiterjesztésének az önmeghatározása, hanem a politikai alkukon és kiegyezéseken fenntartott, ellenségeskedést és gyűlöletet, elképesztő indu-

latokat gerjesztő és ébren tartó intézményé, amely egy valódi színházi fesztivál gondolatától teljességgel idegen, és csak az önfelszámolás irányába mehetett.

De még akár így is működhetne tovább – most már persze lehetetlen, de fogadjuk el egyetlen pillanatra a tisztán teoretikus felvetést –, ha az egymással alapvetően csak látszólag szemben álló, de az ideológiai megosztottsággal egyetértő és azt abszurd módon esztétikainak is elfogadó válogatók nem a szigorú társaságokat, hanem egyes-egyedül önmagukat képviselnék, ha pedig önmagukat képviselik, úgy máris látszik, hogy lehetetlen egynél több válogatót megbízni a versenyprogram összeállításával. Azt állítjuk – és itt van az újabb közös, totális konszenzuson nyugvó önámítás –, hogy a fesztiválnak országosan reprezentatívnak kell lennie, holott egy valamirevaló fesztivál nem az országot, hanem bizony önmagát, sőt a válogatót reprezentálja, semmi és senki másé. A válogatás, ha komolyan veszi magát, esztétikai nézeteket és célkitűzéseket tükröz, amiből az következik, hogy a fesztivál nem országos és nem reprezentatív, hanem bizony egyszerűen csak önreprezentáció, ugyanúgy, ahogyan a rendező jegyezte előadás és a színészi alakítás meg a scenográfia vagy éppen a darab – ezek sem országosak. A két vagy több válogató kizárólag a hátrafelé igazodó, előretolt emberünk csatája miatt tarthat számot sokak figyelmére: vétók szikráznak, egyenlőség-játszmák dúlnak, üres kompromisszum-játékok zajlanak, holott a színházi előadásnak semmi köze az előre felállított kritériumokhoz. A mindegyre ismétlődő móhácok után összerakott zsűri meg lehetetlen helyzet előtt áll, mert minden egyes mozdulata, *nolens volens*, a megosztottságot ismétli, a díj tehát a megosztottságot szentesíti és teszi végül is ünnepélyesen legitimé – a történelmet a gőztesek írják.

Az élhető konszenzusra való törekvés, ez a derék szándék idegen a fesztivál gondolatától, mert a fesztivál előadásokból áll össze, amelyek a válogató színházról alkotott gondolatát tükrözik, és ami nem a tökéletes országos keresztmetszetre törekszik, mert akkor a válogató személyében orvosi esettel állnánk szemben. Az „országos” jelleg lehetetlenné teszi, hogy a fesztivál identitása kialakuljon és ennél fogva valódi tételt bíró legyen, és nem teljességgel érdektelen a kispolitikai és nagypolitikai, mindenestől fogva vigasztalan meccsek miatt.

Az „országos” karaktert – minden POSZT-frusztráció forrását – a politikum erőlteti, mert így számára átlátható és kontrollálható jelenséggel van dolga, pénz tehát csak országosra ad, hiszen tisztában van a saját érdekeivel. A színházi társaságok meg – érdekből vagy kétségbeesésből – elfogadják ezt az ajánlatot, mert csak a totális függésben tudják elgondolni önmagukat. Következésképpen nem az előadások állnak a fesztivál-esemény középpontjában, és nem a felvett (színházi) gondolatokról vitázunk szenvedélyesen, hanem az „országos” struktúra működési lehető-

ségeiről: a lehetetlenről. Lehet, persze, hogy nincsenek is felvett színházi gondolatok, de ezt azért kétkeltem. Konszenzuskeresések, kiegyezések – holott magának a fesztiválnak a gondolata megvalósíthatatlan célkitűzés: az „országos” reprezentativitás. Hogy tudniillik a díjak valamiféle országos kánont képeznének – amúgy részemről gratula mindenkinek előre és hátra! –, és ezt a nimbuszt valóban viselik is, mert „országos” és egyetlen fesztivállal bírunk, megkerülhetetlen tehát a hozzá való viszony. Noha persze nagyon is megkerülhető, a díj-fóbia is a tarthatatlan országos jellegből fakad, meg az országossá szürkülő esztétikai beszédmódokból, amittől azért óvjon meg bennünket a józan eszünk. (Nem nagyon óv meg.)

Nincs mit megreformálni, mert az előadások, ha vannak, a valódi műalkotások, ha vannak, hogy patetikusan szóljunk, nem illeszkednek az előre fölállított kritériumokhoz: lehetetlen arányokat, ilyen-olyan kvótákat és klauzúrákat fölállítani, mert ezek külsődleges és értelmetlen kritériumok, arra mindenképpen jók, de csak arra, hogy minden valamirevaló vitát és beszélgetést értelmetlenné tegyenek a válogatás minőségét és esztétikai irányultságát illetően.

Arra a kérdésre sem lehet válaszolni, hogy ki jelöljön válogatót, mert a válasz magában a kérdésben benne van: annak kell jelölnie, aki fesztivált akar csinálni, és valódi színházi gondolatot bír, ami lehetővé teszi számára, hogy az általa patronált fesztivál, többéves útkezés után, megtalálja a maga identitását, és magára irányítsa a figyelmet. Amennyiben például megszabadulnánk Claudius szellemétől, kilépnénk a reprezentativitás rendi és kenetteljes játékaiból, és a magunk dolgával foglalkoznánk, nem feltételezve egyetlen pillanatra sem magunkról, hogy valamit is „országosan” képviselnénk, ha tehát színházban dolgoznánk, és színházi gondolatokat javasolnánk a közönségünknek, nem félve a bukástól meg a nevétségessé válástól, sőt az előadások okozta botránytól sem, akkor már csak az volna hátra, hogy megválasszunk a kérdést: Ki ez a „mi”?

A „mi” azokra vonatkozik, akik a színházi életet nem akarják belekényszeríteni semmiféle élhető, ideológiai természetű kiegyezésbe. Akik számára a fesztivál gondolata nem a területszerzéssel vagy -visszaszerzéssel függ össze. Akik, színházról lévén szó, kiűzik a lelkükből és az agyukból az „egyik oldal” és a „másik oldal” tévképzetet, és végre az előadásokra figyelnek, akiknek tehát örömet okoz egy valódi színházi tett. Ehhez nem szükséges semmiféle nagyvonalúság, hanem csak a szeretetteljes figyelem, ami a szabad lélek attribútuma. Akik elég bátrak ahhoz, hogy akár több évre is megbízzanak valakit – egy kritikust, mondjuk – a fesztivál összerakásával és az előadások kiválogatásával, amivel esélyt teremtenek egy esztétikai természetű javaslat kibontakozásának. Akik hisznek abban, hogy egy fesztivál jelentősége önmagában áll, és semmi esetre sem a cikikart előjogokban rejlő garanciákban.